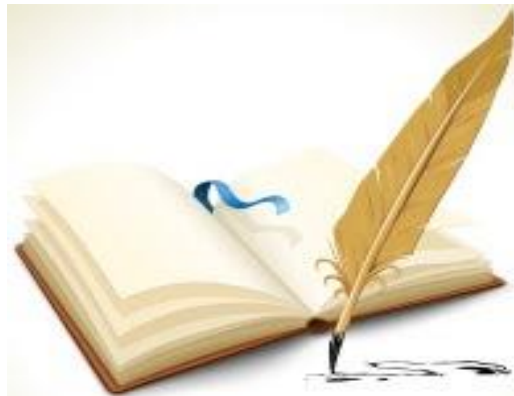

Басым

Мугалим Рыскелдиева А.З

Басым

Кыргыз тилинде басым кээде энчилүү аттар менен эсептик сан атоочтордо басымдын бюиринчи муунга түшкөн учуру бар.

Мисалы : Аалы, Абыш, сегиз, тогуз

Калган бардык эки составдуу сөздөрдө басым дайыма эң акыркы муунга түшөт.

Мисалы: башка, жаман, отуз ж.б.

Кээ бир кабыл алынган сөздөр менен айрым 3 составдуу төл сөздөрдө басым биринчи же экинчи муунга түшкөн учуру кездешет.

А) кабыл алынган сөздөрдө : опера, фабрика, камера;

Б) кыргыз тилиндеги сын атоочтун күчөтмө даражасында:
капкара, кыпкызыл, апаппак;

В) башка тилден кабыл алынган сөздөрдүн экинчи муунуна басым түшөт: анализ, синоним, афиша, сатира, эстрада.

Г) таандык мүчөнүн I, II жагынын мүчөлөрү сөзгө жалганганда басымды кабыл албайт: жазамын, жазасың, окуңуз, барыңыз.

Д) этиштин каалоо ыңгайын уюштуруучу мүчөлөр да басымсыз айтылат: барайын, баралык.

Ж) суроо бөлүкчөсү -бы этиштерге уланганда басымсыз айтылат: бардыбы, келдиби.

Басымсыз сөздөр

Кызматчы сөздөр:

А) жандоочтор: барган **соң**, келген **менен**;

Б) байламталар: Алым **да**, Асан **да** келди.;

В) бөлүкчөлөр: **эч** качан, **эч** ким, **өтө** кызык;

Кээ бир мүчөлөр басымсыз болушат:

► 1. фамилияны уюштуруучу мүчөлөр:

(-ов, -ева, -ев) Асанбеков,;

2. Этишитни өздүкмамилесин уюштуруучу

–ын мүчөсү;

Мисалы : алын, көрүн ;

3. Араб , фарс тилинен кабалы алынган –бей, -на префикстери да басымсыз колдонулат:

бейтааныш, натуура, бейбаш.

Аягы үндүү менен аяктаган эки составдуу сөздөргө кууш үндүү менен башталган мүчөлөр жалганга кезде, мүчөнүн башындагы үндүү сыйлыгышып түшүп калат. Бул учурда уңгунун аяккы муунундагы басым өз ордунда кала берет:

Мисалы: ата+ым= атам, эне+ым= энем, байке+ың=байкең, бала+ың=балаң.